

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

حمل دعوت آیا فرض عین است یا فرض کفایه؟

(ترجمه)

پرسش:

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

از الله سبحانه و تعالی می‌خواهیم که برای تان پاداش خیراعطاء کرده و اسلام و مسلمانان را در دستان تان نصرت و پیروزی نصیب فرماید! پرسش ام این است: آیا حمل دعوت فرض کفایه است و یا فرض عین؟ و آیا حمل دعوت به صورت گروهی دارای ماهیتی مشابه حمل دعوت به صورت فردی می‌باشد یا خیر؟ الله سبحانه و تعالی در علم و بزرگواری تان برکت بیشتری دهد.

پاسخ:

وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته!

اول: کار و تلاش برای اقامه خلافت تا زمان اقامه آن و تلاش برای از سرگیری زندگی اسلامی تا زمانی که از سرگرفته شود، فرض است. اما این در حالی است که این کار تنها نتیجه عمل کتلوی سازمان یافته می‌باشد؛ به این معنی که موجودیت یک مسلمان در کتله‌ای که برای از سرگیری زندگی اسلامی تلاش می‌نماید، فرض می‌باشد و این فرضیت کفایه بوده و تا زمان از سرگیری زندگی اسلامی، به وسیله اقامه خلافت اسلامی، از ذمه هیچ مکلف توانایی ساقط نمی‌گردد.

دوم: این که فرضیت کار و تلاش برای برپایی خلافت بنابراین فرموده الله سبحانه و تعالی می‌باشد:

﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ [آل عمران: 104]

ترجمه: باید از میان شما گروهی باشند که پیوسته به سوی خیر دعوت داده، امر به معروف و نهی از منکر کنند، این‌ها همان رستگاران‌اند.

در کتاب "التعريف" در ارتباط به تفسیر این آیه چنین آمده است: «...الله سبحانه و تعالی در این آیه مؤمنین را مأمور ساخته است که از میان شان یک گروه سازمان یافته شکل یابد، تا به انجام این دو عمل به پردازند:

- دعوت به سوی خیر، یعنی دعوت به سوی اسلام.
- امر به معروف و نهی از منکر.

این امر الله سبحانه و تعالی به تشکیل گروه سازمان یافته، تنها یک طلب محض است، اما قرآینی موجود است که این طلب را جازم و قطعی می گرداند؛ مأموریتی که این آیه بر ذمه یک گروه سازمان یافته قرار داده و عبارت از دعوت به سوی اسلام و امر به معروف و نهی از منکر می باشد، بر تمام مسلمانان فرض است که به ادای آن به پردازند؛ چنانچه آیات بسیاری اند که این فرضیت را ثابت می سازد و از جمله احداث دال بر آن این فرموده رسول الله صلی الله علیه و سلم است:

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرَنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْ عِنْدِهِ ثُمَّ لَتَدْعُهُنَّ فَلَا يَسْتَجِيبُ لَكُمْ» (رواه أحمد)

ترجمه: قسم به آن ذاتی که جانم در دستان اوست، شما یا امر به معروف و نهی از منکر می کنید و یا در غیر آن الله سبحانه و تعالی بزودی بر شما عذابی را سرازیر می کند، که در آن هنگام هرچند الله سبحانه و تعالی را به خوانید، استجابات تان نمی کند.

روایاتی مانند این فرموده رسول الله صل الله علیه و سلم قرینه بر این است که این طلب الله سبحانه و تعالی یک طلب جازم بوده و امری است که بیانگر وجوب می باشد...» (منبع: کتاب "التعريف")

سوم: این که اقامه خلافت از این جهت فرض کفایه می باشد که در این آیه کلمه (منکم... از میان شما...)، به کار رفته است، که به این معنی می باشد: باید گروه سازمان یافته از میان شما به سوی اسلام دعوت نماید، که به دلیل چنین کاربردی فرضیت مبتنی بر کفایت است. همان طور کلمه (الخیر) در جمله (یدعون إلى الخیر) به الف و لام (ال) معرفه شده است که معنی عموم را افاده کرده و بنا بر آن مراد از خیر کل اسلام و در رأس آن دولت می باشد...

چهارم: واقعیت و چگونه گی فرض کفایه این گونه می باشد...

أ- در جلد سوم کتاب شخصیت اسلامی در مبحث واجب چنین آمده است: «اما فرض از لحاظ اداء و پرداخت به آن، به دو نوع می باشد: فرض عین و فرض کفایه. از لحاظ حکمی در حتمی بودن ادای هر دو نوع آن فرقی وجود ندارد. هر دو نوع در رساندن وجوب و الزامیت یکسان می باشند. طلب هر دو نوع در ادای طلب جازم و قطعی می باشد. لیکن فرق میان این دو نوع، بر این است که فرض عین اداء حکم اش را از شخص خود هر فرد طلب می نماید، و فرض کفایه از مجموع مسلمانان، که در این صورت اگر به اداء آن فرض کفافی بود، آن فرض شکل یافته و اداء گردیده است، تفاوتی ندارد که به اداء آن همه سهیم بوده و یا این که توسط تعدادی انجام شده است و اگر به اداء آن کفافی وجود نداشت، تا شکل یافتن و اداء شدن آن، وجوب اداء آن بر ذمه همه می باشد.»

ب- هم چنان در جلد سوم کتاب شخصیت اسلامی نیز چنین آمده است: «گذشته از این که برپایی حاکمیت اسلام و حمایت از اساسات و حیثیت مسلمانان، بر ذمه مسلمانان فرضی در گروه نصب خلیفه می باشد، در ثبوت فرضیت نصب خلیفه بر مسلمانان، برای اقامه احکام اسلام و حمل دعوت آن، در نصوص صحیح شرعی هیچ شبهه ای وجود ندارد؛ مگر همین که این فرض فرض کفایه بوده و به اقامه آن توسط تعدادی، فرض شکل یافته و از ذمه بقیه ساقط می گردد و اگر آن تعداد توان اقامه آن را نداشتند، ولو که برای

اقامه آن تلاش‌های انجام داده و در حال پرداختن به اعمالی باشند که منجر به تأسیس آن می‌شود، تا زمانی که مسلمانان بدون خلیفه باشند فرضیت آن بر ذمه هر فرد مسمان باقی می‌ماند.»

ج- در کتاب **الفکر الاسلامی** چنین آمده است: «... فرض: عبارت است از خطاب شارع متعلق به طلب جازم فعل. یعنی شارع فاعل فعل را خطاب قرار داده و از آن انجام فعل را به طور قطعی و جازمی طلب می‌نماید. مانند این فرموده الله سبحانه و تعالی: ﴿أَقِيمُوا الصَّلَاةَ...؛ نماز را برپای دارید...﴾، ﴿انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ...؛ (همه‌گی) سبک بار و گران بار عازم (میدان جهاد) شوید و با اموال و جان‌های خود در راه الله (سبحانه و تعالی) جهاد (قتال) کنید... و مانند این فرموده رسول الله صلی الله علیه و سلم: «إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ.. امام برای این است که از آن پیروی شود»، «مَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً...؛ هرگاه کسی در حالی بمیرد که بیعتی در گردن ندارد مرگش بسان مرگ در روزگار جاهلیت می‌باشد.»

تمام این نصوص خطاب شارع متعلق به طلب جازم فعل بوده، شارع فاعل فعل را مخاطب قرار داده و از آن انجام فعل را به طور قطعی و جازمی طلب نموده است؛ چیزی که بیان‌گر جازمیت این طلب شارع می‌باشد، قرینه‌ای است که در ارتباط به این طلب آمده و آن را جازم قرارداده است، پس بر این اساس اجابت چنین طلبی واجب می‌باشد. ...

بنابراین درست نیست که گفته شود، فرض کفایه حکمی می‌باشد که اگر تعدادی اقدام به اداء آن نمودند، از ذمه بقیه ساقط می‌گردد؛ بلکه فرض کفایه حکمی می‌باشد که اگر تعدادی آن را اداء کردند، از ذمه بقیه ساقط می‌گردد، که در چنین صورتی سقوط آن از ذمه بقیه یک امر واقعی می‌باشد؛ چون کاری که مطلوب بوده انجام شده، و دیگر چیزی برای انجام باقی نمانده است. این است فرض کفایه که بدون هیچ تفاوتی در فرضیت بسان فرض عین است. ...»

امید وارم که بیان موضوع همین قدر کافی باشد. الله سبحانه و تعالی برترین دانایان و حکیمان است.

برادران عطاء بن خلیل أبوالرشته

22 محرم الحرام 1443 هـ.ق.

30/اگست/2021م.